

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Identifying and Analyzing the Professional Competence of Exceptional Education Teachers

Mahdi Mahmodi^{*1}

¹ Associate Professor, Department of Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Keywords:

- Professional Competence
- Exceptional Education
- Teacher
- Model

¹ Corresponding author
✉ mahmodi86@pnu.ac.ir

Background and Objectives: The aim of this study was to identify, analyze and rank the special qualifications of exceptional school teachers in order to provide a basis for its improvement. **Methods:** The research method is descriptive survey. The statistical population of this study is all teachers of exceptional education in Tehran in the academic year 1400-1399 who are teaching. The size of the statistical population, according to an inquiry from the Department of Education, is 559 teachers in the academic year 1399-1400. The tools used in this study include a researcher-made questionnaire to identify and analyze the professional competencies of teachers in exceptional education (1400). The validity of the questionnaire was confirmed by experts and the reliability of the questionnaire was obtained by calculating the Cronbach's alpha coefficient of 0.87. Descriptive statistics and inferential statistics (exploratory factor analysis) were used for analysis. Using exploratory factor analysis, the professional competencies of exceptional education teachers were identified and analyzed. **Findings:** Based on the results of the qualitative part, the elements of competencies of teachers of exceptional schools in four components of educational-behavioral, planning and preparation, management and organization, and professional-general competencies were identified. Strategies for improving the qualifications of exceptional school teachers were also identified in this section and presented as a model for evaluation and promotion. The findings of the quantitative section also showed the value of the elements of professional competence of teachers in exceptional schools from the teachers' point of view. **Conclusion:** The results showed that there is a significant difference between teachers in terms of demographic variables of gender and level of education.

ISSN (Online): 2645-7717

DOI: [10.48310/ITT.2023.3162](https://doi.org/10.48310/ITT.2023.3162)

Received: 2023/04/15

Reviewed: 2023/09/23

Accepted: 2023/10/03

PP: 109- 125

Citation (APA): Mahmodi, M. (2024). Professional competence of teachers of exceptional education. *The Journal of Theory and Practice in Teachers Education*, 10 (17), 109-125.

 [https://doi.org/ 10.48310/ITT.2023.3162](https://doi.org/10.48310/ITT.2023.3162)

شناسایی و تحلیل صلاحیت حرفه‌ای معلمان آموزش و پرورش استثنایی

مقاله پژوهشی / مروری

مه‌دی محمودی^{۱*}

۱. مه‌دی محمودی، دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

پیشینه و اهداف: هدف پژوهش حاضر شناسایی و تحلیل مؤلفه‌ها و ابعاد صلاحیت حرفه‌ای معلمان مدارس استثنایی است. **روش‌ها:** روش پژوهش توصیفی از نوع پیمایشی است و جامعه آماری آن کلیه معلمان آموزش و پرورش استثنایی شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ مشغول به تدریس می‌باشد که تعداد آن‌ها برابر ۵۵۹ نفر بود. بر اساس فرمول کوکران ۲۲۸ نفر از جامعه آماری با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای و بر مبنای جنسیت به‌عنوان نمونه انتخاب شد. ابزار پژوهش شامل پرسشنامه محقق ساخته‌ای بود که روایی محتوایی آن با استفاده از روش دلفی توسط ۷ نفر از صاحب‌نظران آموزش و پرورش استثنایی و با سه بار ارسال پرسشنامه تأمین شد و پایایی آن با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۷ به دست آمد. برای تجزیه و تحلیل از روش‌های آماری توصیفی و آمار استنباطی (تحلیل عامل اکتشافی)، به کمک نرم‌افزار SPSS.26 استفاده شد. **یافته‌ها:** یافته‌های پژوهش دلالت بر این داشت که ابعاد اصلی صلاحیت‌های معلمان مدارس استثنایی، به ترتیب اولویت و اهمیت در چهار گروه «صلاحیت‌های آموزشی-رفتاری»، «توانمندی‌های حرفه‌ای و عمومی»، «صلاحیت‌های برنامه‌ریزی و آمادگی» و در نهایت «صلاحیت‌های مدیریت و سازمان‌دهی» قابل معرفی است. همچنین، مهم‌ترین مؤلفه‌هایی که لازم است مورد توجه معلمان مدارس استثنایی قرار گیرد به ترتیب اولویت شامل «تأثیر رعایت شعائر اسلامی و هنجارهای جامعه و گسترش و تقویت اخلاق اسلامی در محیط کار»، «ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان استثنایی از طریق فعال نمودن آنان در کلاس درس»، «ایجاد محیطی لذت‌بخش و آرام در کلاس درس، همراه با شوخی و تفریح، با پرهیز از هرگونه زیاده‌روی»، «تحمل عقاید نو و غیر عادی دانش‌آموزان استثنایی» و «مسئولیت‌پذیر بودن معلمان استثنایی در قبال آینده جامعه و دانش‌آموزان استثنایی» است. **نتیجه‌گیری:** بدون تردید معلم فردی است که می‌تواند بیشترین تأثیر را بر جریان تربیتی دانش‌آموزان استثنایی در مدارس داشته باشد. بنابراین؛ شناخت از توانایی‌ها و صلاحیت‌های حرفه‌ای معلم برای یادگیری بهتر یادگیرندگان استثنایی امری ضروری است.

DOI: [10.48310/ITT.2023.3162](https://doi.org/10.48310/ITT.2023.3162)

واژه‌های کلیدی:

- صلاحیت حرفه‌ای
- آموزش و پرورش استثنایی
- معلم
- مدل

۱. نویسنده مسئول

✉ mahmodi86@pnu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۶

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۷/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۱۱

شماره صفحات: ۱۲۵ - ۱۰۹

COPYRIGHTS

©2024 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

مقدمه

نظام آموزش و پرورش به عنوان یک سازمان مهم در جامعه، برای پویایی و اثربخشی خود می‌بایست همواره اهداف و عملکرد خود را مورد ارزیابی قرار داده و از این طریق فرصت‌های بهتر و تغییرات اساسی را به وجود آورد. در این میان صلاحیت معلمان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از آنجایی که ارزیابی کارکنان و بررسی صلاحیت‌ها و قابلیت‌های معلمان از وظایف اصلی یک سازمان آموزشی است لذا با آگاه نمودن کارکنان از عملکردشان، زمینه پرورش آن‌ها فراهم شده و آن‌ها به شکل آگاهانه، تلاش در جهت جایگزین ساختن رفتارهای مناسب و حذف رفتارهای منفی و غیر اثربخش خواهند داشت و این امر نه تنها کارایی کارکنان را موجب خواهد شد، بلکه موجب اثربخشی سازمان نیز می‌گردد (Afkaneh, 2018).

معلم، کارگزار اصلی تعلیم و تربیت و روح نظام آموزشی هر کشوری است و با کوشش خردمندانه اوست که اهداف متعالی نظام آموزشی در آن کشور محقق می‌شود. از آنجایی که معلم در تمام نظام‌های آموزشی دارای نقشی کلیدی و اثرگذار است، انتظار جامعه از مدرسه و معلم این است که جوانانی را برای زندگی واقعی در جامعه فردا آماده کند که از شایستگی‌های لازم برخوردار باشند. لذا دانش، مهارت و توانایی‌های زنان و مردان آینده به دانایی، توانایی، صلاحیت، تلاش و احساس مسئولیت معلمان امروز بستگی دارد (Mohammadzadeh et al, 2019).

تعریفی که از نقش معلم در جامعه آموزش و پرورش می‌شود، مبتنی بر کسب صلاحیت‌هایی است که او را برای ادای تکلیف معلمی آماده می‌کند. صلاحیت معلم به توانایی معلم در برآوردن نیازها و مطالبات حرفه تدریس به میزانی کافی و با استفاده از مجموعه‌ای یکپارچه از دانش، مهارت و نگرش گفته می‌شود. به طوری که این مجموعه در عملکرد و بازتاب معلم تجلی یابد. صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان، نظامی از دانش، مهارت، توانایی و خواست انگیزشی است که تحقق مؤثر فعالیت‌های آموزش حرفه‌ای را فراهم می‌کند. موفق نبودن و عدم کارایی معلمانی که پس از استخدام به‌رغم تمامی کاستی‌های نظام استخدامی، روانه کلاس درس شده‌اند و کمتر توجهی به آموزش و ارتقاء صلاحیت‌های آنان شده است؛ موجب خستگی آن‌ها در کلاس، بروز مشکلات بعدی و درنهایت نارضایتی معلم می‌شود. این امر ناشی از عواملی است که به صلاحیت‌های معلم مربوط می‌شود. نداشتن صلاحیت‌های اولیه و کمبود صلاحیت‌ها و مهارت‌های لازم موجب بروز و کاهش اعتماد به نفس، کمی انرژی و علاقه، ضعف حافظه و سایر عوامل ناشی از آن، همگی موجب کاهش صبر و بردباری، ظرافت در کار، کمی تسلط بر کار و افت بازده می‌گردد (Berenjforoush, Nazem & Afkaneh, 2022). در عین حال؛ وجود تعدد در تعاریف صلاحیت و شایستگی، ناشی از کاربرد وسیع و گسترده این واژه در حوزه‌های مختلف روانشناسی، مشاوره شغلی و شاخه‌های مختلف مدیریت و همچنین تفاوت در ارزش‌ها، مبانی فلسفی، نگرش‌ها و رویکردهای متفاوت در بین اندیشمندان و صاحب‌نظران این حوزه است. از جمله، ودرلی، صلاحیت را مجموعه‌ای از دانش، توانایی‌ها، مهارت‌ها و ویژگی‌های شخصیتی می‌داند (Loqmani et al, 2014).

محققان بر این باورند که رویکرد صلاحیت، رویکردی جدید نیست. در حال متدولوژی مبتنی بر صلاحیت به شکل مدون و امروزی توسط مک‌کلند بکار رفت. او کار را با تعریف متغیرهای صلاحیت آغاز کرد، که می‌توانستند عملکرد شغلی را پیش‌بینی کنند و تحت تأثیر جنسیت، نژاد یا عوامل اجتماعی و اقتصادی قرار نمی‌گرفتند. مطالعات او به شناسایی جنبه‌های مختلف عملکرد کمک کرد (Bybee, 2017). صلاحیت حرفه‌ای به معنای توانایی برای وارد شدن به یک حرفه خاص است که ارتباط مستقیمی با گواهی دانش یا تأییدیه در آن حرفه دارد. ویژگی‌های خاص حرفه مدرسی از جمله پیچیدگی، ظرافت و گستردگی از یکسو و نگاه به ماهیت انسان از سوی دیگر سبب شده، تا صاحب‌نظران تعلیم و تربیت در خصوص بررسی چستی و چرایی صلاحیت‌های حرفه‌ای و یا تدوین ملاک‌هایی برای یک مدرس خوب و اثربخش که از اواسط قرن بیستم در نظام آموزشی پدیدار شده؛ نظرات مختلفی بیان کنند (Bakr & Alfayez, 2021). دلوب و همکاران (Delobbe et al, 2016) معتقدند که داشتن صلاحیت حرفه‌ای می‌تواند موجب افزایش میزان جامعه‌پذیری معلمان مدارس گردد. همچنین آلسینا و مولا (Alsina & Mulà, 2019) عنوان می‌کنند که

ارتقای صلاحیت معلمان و صلاحیت حرفه‌ای آنان، موجب ارتقای مشارکت‌پذیری و تعامل بیشتر با دانش‌آموزان می‌شود. از طرف دیگر برخی پژوهشگران معتقدند که بهبود صلاحیت حرفه‌ای در بین معلمان، موجب توسعه فرهنگی در سازمان آموزشی مربوطه می‌شود. کایزر و همکاران (Kaiser et al, 2017) معتقدند که صلاحیت آموزش و اخلاقی موجب ایجاد فرهنگی شایسته در سازمان آموزشی می‌شود. به اعتقاد کارتینی و همکاران (Kartini, Kristiawa & Fitria, 2020) بهبود صلاحیت حرفه‌ای معلمان نه تنها باعث انگیزش بیشتر آنان نسبت به کار می‌شود؛ بلکه موجب عملکرد بهتر دانش‌آموزان نیز می‌گردد. از طرف دیگر یکی از مهم‌ترین عواملی که باعث ایجاد احساس شایستگی و خودمختاری و اعتمادبه‌نفس و صلاحیت حرفه‌ای در معلمان می‌گردد، برخورداری از صلاحیت، مهارت و توانمندی‌های روان‌شناختی لازم برای تدریس بهتر و بهبود یادگیری دانش‌آموزان است.

در کل، صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان مجموعه‌ای از شناخت‌ها، گرایش‌ها و مهارت‌هایی است که با داشتن آن‌ها به پرورش جسمی، عقلی، عاطفی، اجتماعی و معنوی فراگیران کمک می‌کند. صلاحیت‌های معلمان در سه حیطه شناختی، عاطفی و مهارتی طبقه‌بندی می‌شود و ضرورت دارد که مورد ارزیابی قرار گیرند و با ارائه بازخوردهای مفید و سازنده به آن‌ها در جهت اصلاح و پیشرفت نظام آموزشی کشور اقدام و همگام با تغییر و تحولات جامعه حرکت نمود (Hosseini & Sadeghi, 2010). از جمله مسائلی که در این حوزه حائز اهمیت است دانش‌آموختگان و دانش‌آموزان، مدرسان و معلمان، مدیران آموزشی و... است و معلمان در این مجموعه به‌عنوان مهم‌ترین عامل اجرایی نظام آموزشی محسوب می‌شوند. از این رو نداشتن صلاحیت‌های اولیه و کمبود صلاحیت‌ها و مهارت‌های لازم و به‌روز، موجب کاهش اعتمادبه‌نفس، کاهش سطح انرژی و علاقه، ضعف حافظه و سایر عوامل ناشی از افسردگی و فشار روانی، خشم، پرخاشگری، بی‌زاری از کار و ...، همگی موجب کاهش صبر و بردباری، ظرافت در کار، کمی تسلط بر کار و افت بازده می‌گردد که طبعاً نارضایتی شغلی را به وجود می‌آورد و علاوه بر به خطر انداختن بهداشت روانی فرد بر مسئولیت شغلی خطیر وی به‌عنوان معلم و انسان‌ساز خلل وارد می‌کند (Hashemi & Khajapour 2014). علی‌رغم اینکه صلاحیت‌های حرفه‌ای و عوامل محتوایی مربوطه، برای همه معلمان و مربیان امری حیاتی است، ولی این موضوع برای معلمان مدارس استثنایی به‌ویژه گروه کم‌توان ذهنی که به استناد آمارهای منتشرشده، در بین دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، بیشترین سهم به خود اختصاص داده است، از جایگاه و اهمیت خاصی برخوردار است. معلمان دانش‌آموزان با نیازهای ویژه برای مواجه‌شدن با مشکلات پیش‌بینی‌نشده و تنوع نیازهای دانش‌آموزان به مهارت‌های کاملاً تخصصی نیاز دارند. یکی از مهم‌ترین چالش‌ها در زمینه آموزش این دانش‌آموزان، فراهم کردن محیط‌های کاری است که مشارکت و تعهد معلمان را حفظ کند چرا این معلمان به سبب دشواری‌های محیط کار خود، بیشتر در معرض فرسودگی هستند. برای کارآمد بودن آموزش معلمان، لازم است صلاحیت‌های اساسی، عملکردی و حرفه‌ای موردنیاز معلمان با توجه به رویکردهای نوین، شناسایی و در قالب الگویی معتبر ارائه گردد. از آنجایی که معلمان آموزش و پرورش استثنایی در شغل خود علاوه بر مهارت‌های معمول معلمی نیازمند مهارت ویژه‌ای برای کار تخصصی با دانش‌آموزان با نیازهای ویژه هستند، باید تمرکز بیشتر بر توسعه حوزه‌های صلاحیت‌های موردنیاز آن‌ها مطابق با تحولات حوزه آموزش و یادگیری صورت گیرد.

پیشینه پژوهش

شواهدی در دست است که نشان می‌دهند معلمان مدارس استثنایی در آموزش‌های قبل از استخدام، معلومات لازم را در خصوص آموزش فراگیر دریافت نمی‌کنند (Merghati khoii et al, 2013). از طرفی یافته‌های پژوهشی، بی‌انگیزگی، بی‌علاقگی و نبود گرایش مثبت نسبت به درس در بین دانش‌آموزان استثنایی را ناشی از به‌روز نبودن معلمان و بی‌توجهی آن‌ها به نیازهای جدید مدارس و دانش‌آموزان نیز ذکر کرده‌اند. نتایج پژوهش خواجه‌ی، هاشمی مقدم و خلجی (Khajavi, Hashemi Moghaddam & Khalaji, 2008) نشان داد که پایین بودن سطح علمی و دانش تخصصی

دبیران از جمله عوامل تأثیرگذار بر کلاس درس در مدارس استثنایی است. دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی آموزش پذیر به واسطه دریافت آموزش‌های مناسب می‌توانند مسائل تحصیلی خود را به‌طور موفقیت‌آمیزی دنبال نموده و به توفیقات تحصیلی و آموزشی دست یابند و این امر درگرو داشتن معلمان و مربیانی است که از صلاحیت‌های حرفه‌ای با محتوای مناسب برخوردار باشند (Gholami Alavi et al, 2023).

درعین‌حال، مایلز، آرمزی و سیمپسون (Myles, Ormsbee & Simpson, 2006) با تحقیقاتی که روی معلمان دارای کودکان با نیازهای ویژه انجام دادند به این نتیجه دست یافتند که به علت اینکه این گروه از معلمان در برقراری ارتباط با این نوع کودکان درگیر مشکلات زیادی می‌باشند، دچار فشار کاری بیشتری می‌باشند و همین امر زمینه بیمارهای روانی را در آن‌ها موجب می‌شود. تحقیقات دیگری نیز وجود دارند که شرایط سخت کاری برای معلمان آموزش استثنایی را تأیید می‌کنند و تأکید دارند که این‌گونه معلمان نیازمند مهارت‌ها و صلاحیت‌هایی هستند که فراتر از معلمان عادی است. از جمله شوسلر و همکاران (Schussler et al, 2018) گزارش داده‌اند که بسیاری از معلمان استثنایی به دلایل مختلف، حرفه خود را رها می‌کنند و مهم‌ترین دلیل ترک شغل خود را استرس کاری می‌دانند. لویز (Lopez, 2021)، در تحقیقی که به‌منظور بررسی فرسودگی و میزان استرس معلمان عادی و استثنایی انجام داد، به این نتیجه رسید که میزان فرسایش و استرس معلمان استثنایی از معلمان عادی بیشتر است. سینگر (Singer, 1992) طی پژوهشی به این نتیجه رسید که میزان فرسایش و تحلیل رفتگی جسمی و روحی در بین معلمان عادی در حدود ۶ تا ۸ درصد در سال است، درحالی‌که این میزان فرسایش و تحلیل رفتگی جسمی و روحی در بین معلمان استثنایی بیشتر و در حدود ۱۰ درصد است. ویلیامز و دیکز (Williams & Dikes, 2015) نیز در تحقیق خود که به‌منظور مقایسه ابهام و تعارض نقش معلمان عادی و استثنایی انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که میزان ابهام و تعارض نقش در معلمان استثنایی به‌طور معنی‌داری از معلمان عادی بیشتر است.

بنابر آنچه گفته شد در این پژوهش تلاش شده تا ضمن شناسایی مؤلفه‌هایی که دلالت بر صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش‌وپرورش استثنائی دارند، تحلیل مناسبی از ابعاد اصلی صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش‌وپرورش استثنائی ارائه شود.

روش

اساس تحقیق حاضر از نظر هدف، چون در پی حل مشکل موجود در سازمان آموزش‌وپرورش مدارس استثنائی بوده، کاربردی و از نظر شیوه گردآوری اطلاعات توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه معلمان آموزش‌وپرورش استثنائی شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ که مشغول به تدریس می‌باشند، هستند. حجم جامعه آماری با توجه به استعلام از اداره آموزش‌وپرورش، ۵۵۹ نفر است. برای انتخاب حجم نمونه به‌صورت تصادفی طبقه‌ای و با استفاده از فرمول کوکران ۲۲۸ نفر از معلمان (۱۶۵ نفر مرد و ۶۳ زن) تعیین شد.

ابزار گردآوری اطلاعات شامل پرسشنامه محقق ساخته‌ای بود که برای تهیه آن از مطالعات کتابخانه‌ای و ابزار تحقیقات مشابه استفاده شده است. بدین منظور، ابتدا شاخص‌ها و مؤلفه‌های صلاحیت حرفه‌ای معلمان، از مبانی نظری استخراج شد و با توجه به تعداد زیاد شاخص‌ها با استفاده از روش دلفی با سه نوبت ارسال، غربالگری اولیه صورت گرفت و تعداد ۶۸ گویه که بر اساس طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) درجه‌بندی شده بود، نسخه نهایی پرسشنامه را به وجود آورد. روایی محتوایی پرسشنامه، طی اجرای روش دلفی تأیید و تأمین شد و سپس با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، میزان پایایی پرسشنامه برابر ۰/۸۷ به دست آمد. داده‌های به‌دست‌آمده از اجرای پرسشنامه با استفاده از نرم‌افزار SPSS.26 و با استفاده از روش تحلیل عاملی اکتشافی مورد بررسی قرار گرفت تا از این طریق مؤلفه‌ها و ابعاد مربوط به صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش‌وپرورش استثنایی شناسایی، تحلیل و رتبه‌بندی شود.

یافته‌ها

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان

توصیف یافته‌های تحقیق به لحاظ جمعیت‌شناختی نمونه مورد مطالعه در خصوص سن و جنسیت افراد شرکت‌کننده نشان می‌دهد از ۲۲۸ معلم استثنایی ۱۶۵ نفر مرد و ۶۳ نفر زن می‌باشد که بیشترین آن‌ها به تعداد ۹۱ نفر (۳۹/۹٪) بین ۳۱ تا ۴۰ سال و سپس ۷۳ نفر (۳۲/۲٪) بین ۲۰ تا ۳۰ سال سن دارند. به لحاظ سطح تحصیلات نیز ۱۳۶ نفر (۵۹/۷٪) از معلمان دارای مدرک تحصیلی کارشناسی و ۸۲ نفر (۳۶٪) مدرک کارشناسی ارشد و ۱۰ نفر (۴/۳٪) دارای مدرک دکتری هستند. همچنین از نظر سنوات خدمت، ۷۲ نفر (۳۱/۶٪) بین ۶ تا ۱۰ سال و ۶۴ نفر (۲۸/۱٪) بین ۱۱ تا ۱۵ سال، ۴۹ نفر (۲۱/۴٪) بین ۱ تا ۵ سال و ۴۳ نفر (۱۸/۹٪) بالاتر از ۱۶ سال می‌باشند.

سؤال اول پژوهش: مؤلفه‌های مربوط به صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش و پرورش استثنایی کدامند و رتبه‌بندی‌های آن‌ها چگونه است؟

بر اساس نتایج و داده‌های جدول (۱)، مهم‌ترین مؤلفه‌های مربوط به صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش و پرورش استثنایی شامل «تأثیر رعایت شعائر اسلامی و هنجارهای جامعه و گسترش و تقویت اخلاق اسلامی در محیط کار» با ضریب تغییرات ۰/۲۰۶، «ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان استثنایی از طریق فعال نمودن آنان در کلاس درس» با ضریب تغییرات ۰/۲۱۷، «اهمیت در ایجاد محیطی لذت‌بخش و آرام در کلاس درس، همراه با شوخی و تفریح، با پرهیز از هرگونه زیاده‌روی دو جانبه» با ضریب تغییرات ۰/۲۲۵، «تحمل عقاید نو و غیرعادی دانش‌آموزان استثنایی» با ضریب تغییرات ۰/۲۲۶ و «مسئولیت‌پذیر بودن معلمان استثنایی، در قبال آینده جامعه و دانش‌آموزان استثنایی» با ضریب تغییرات ۰/۲۲۸ از نظر معلمان آموزش و پرورش استثنایی معرفی شده‌اند.

جدول ۱: رتبه‌بندی مؤلفه‌های مربوط به صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش و پرورش استثنایی

رتبه	مؤلفه‌ها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
۱	تأثیر رعایت شعائر اسلامی و هنجارهای جامعه و گسترش و تقویت اخلاق اسلامی در محیط کار، در پیشبرد اهداف آموزشی- رفتاری	۴/۳۰۷	۰/۸۸۶	۰/۲۰۶
۲	ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان استثنایی از طریق فعال نمودن آنان در کلاس درس، توسط معلمان استثنایی	۴/۰۹۶	۰/۸۹۰	۰/۲۱۷
۳	اهمیت در ایجاد محیطی لذت‌بخش و آرام در کلاس درس، همراه با شوخی و تفریح، با پرهیز از هرگونه زیاده‌روی دو جانبه	۴/۱۸۴	۰/۹۴۴	۰/۲۲۵
۴	تحمل عقاید نو و غیرعادی دانش‌آموزان استثنایی	۴/۰۳۹	۰/۹۱۲	۰/۲۲۶
۵	مسئولیت‌پذیر بودن معلمان استثنایی، در قبال آینده جامعه و دانش‌آموزان استثنایی	۴/۱۵۷	۰/۹۴۹	۰/۲۲۸
۶	توانمندی بالا و اقتدار در اداره کلاس و رهبری آن	۳/۹۸۶	۰/۹۱۲	۰/۲۲۹
۷	تأثیر برقراری ارتباط بین موضوع درس با زندگی دانش‌آموزان و نیازهای جامعه	۴/۱۳۱	۰/۹۷۱	۰/۲۳۵
۸	تعیین تکالیف یا ارائه موضوعات تحقیقی، در حد توان دانش‌آموزان استثنایی و کنترل و نظارت بر انجام آن‌ها توسط معلمان استثنایی	۴/۱۱۸	۰/۹۷۹	۰/۲۳۸
۹	اهمیت قائل شدن به رضایت‌مندی معلم از مدیر و همکاران در محیط کار در مدارس استثنایی	۳/۹۱۶	۰/۹۴۲	۰/۲۴۰
۱۰	اهمیت دادن به بیان مطالب پیش‌نیاز درس جدید (پیش‌سازمان‌دهنده‌ها) برای فهم بهتر و پیوستگی مطالب (از ساده به دشوار)	۳/۸۴۲	۰/۹۴۴	۰/۲۴۱
۱۱	اهمیت و توجه به تلاش، برای ایجاد محیطی شاداب، بانشاط و دارا بودن روحیه شوخ‌طبعی و گشاده‌رویی	۳/۹۷۳	۰/۹۶۶	۰/۲۴۳
۱۲	برخوردار بودن معلمان استثنایی از انگیزه قوی، جدیت، پویایی و نشاط همراه با	۴/۱۰۹	۱/۰۱۶	۰/۲۴۷

صبر و تحمل بالا			
۱۳	روحیه انتقادپذیری بالا در میان معلمان استثنائی	۴/۰۸۳	۱/۰۲۷
۱۴	اهمیت دادن به تفاوت‌های فردی و توجه به روحیه دانش‌آموزان برای حل مشکلات آموزشی و تربیتی	۴/۰۵۷	۱/۰۲۴
۱۵	بیان انتظارات دبیران از دانش‌آموزان استثنائی، به‌صورت واضح و صریح	۴/۰۸۳	۱/۰۳۵
۱۶	اهمیت و توجه به همکاری و تلاش برای رفع مشکلات تحصیلی و انضباطی فراگیران	۳/۸۸۶	۰/۹۹۱
۱۷	اهمیت و توجه به شرکت در جلسات آموزشی و توجهی مرتبط با وظایف شغلی	۴/۰۶۱	۱/۰۶۴
۱۸	اهمیت قائل بودن در ایجاد فرصت و تشویق، برای سؤال کردن دانش‌آموزان استثنائی	۳/۹۱۶	۱/۰۳۱
۱۹	وجود احساس تعهد، مسئولیت، دلسوزی و احترام متقابل بین معلمان استثنائی، دبیران و دانش‌آموزان	۳/۸۸۶	۱/۰۳۹
۲۰	اهمیت قائل بودن به میزان استفاده مناسب از دفاتر کلاسی (ثبت نمرات) و گزارش مستمر از وضعیت تحصیلی، انضباطی و تربیتی فراگیران، برای اطلاع مسئولین واحد آموزشی، والدین و همکاری و تلاش برای رفع مشکلات	۳/۹۵۶	۱/۰۷۳
۲۱	تأثیر میزان پذیرش اشتباهات خود، به توانمندسازی و اثربخشی معلمان استثنائی	۳/۷۹۸	۱/۰۴۷
۲۲	توجه به ابداع روش‌ها و یا شیوه‌های مؤثر در انتقال دانش و مهارت شغلی به دانش‌آموزان	۳/۹۲۵	۱/۰۷۸
۲۳	توجه دادن به استفاده از مطالب سازمان دهنده، شامل: مرور کردن مطالب و ایجاد ارتباط مطالب درسی با یکدیگر، توسط معلمان استثنائی	۳/۹۶۴	۱/۰۹۴
۲۴	بررسی تکالیف درسی، ارائه‌ها یا موضوعات تحقیقی، کنترل و دقت در انجام آن‌ها	۳/۹۱۲	۱/۰۸۷
۲۵	اهمیت به همکاری با مسئولین و سایر همکاران واحد آموزشی در برگزاری امتحانات، در حیطه وظایف شغلی	۳/۹۶۴	۱/۱۱۸
۲۶	تأثیر استفاده از انواع شیوه‌های تشویقی و تربیتی (کلامی و غیرکلامی)، برای حل مشکلات آموزشی و تربیتی	۳/۹۰۷	۱/۱۱۳
۲۷	اهمیت مهارت کافی جهت استفاده از فناوری‌های جدید و هوشمند و وسایل کمک‌آموزشی متناسب با موضوع درس	۳/۷۸۵	۱/۰۸۳
۲۸	ایجاد انگیزه و رغبت برای مطالعه و تحقیق در بین دانش‌آموزان، توسط معلمان استثنائی	۳/۹۰۷	۱/۱۲۱
۲۹	اهمیت دادن به مطالعه کتب و نشریات (مجلات رشد، فصلنامه تعلیم و تربیت) مختلف، در بین معلمان استثنائی	۳/۹۸۲	۱/۱۵۷
۳۰	دقت به رعایت مقررات، در تصحیح اوراق امتحانی، ثبت نمرات و تحویل به‌موقع آن‌ها به دفتر واحد آموزشی و رسیدگی به اعتراض فراگیران در موعد مقرر	۳/۹۹۵	۱/۱۵۵
۳۱	داشتن انگیزه، اعتمادبه‌نفس، شوق و علاقه وافر به تدریس، در پیشبرد صلاحیت و توانمندی‌های حرفه‌ای و عمومی	۳/۸۳۷	۱/۱۱۳
۳۲	تشویق دانش‌آموزان استثنائی به ساخت وسایل کمک‌آموزشی توسط معلمان استثنائی	۳/۸۷۲	۱/۱۴۱
۳۳	رعایت موازین دینی، اخلاقی، جایگاه شأن معلمی، آراستگی و پوشش، جزء ملاک ارزیابی معلمان استثنائی، در حین استخدام	۳/۹۰۷	۱/۱۵۲
۳۴	تأمل در به‌کارگیری شیوه‌های صحیح تشویق و تنبیه	۳/۹۸۲	۱/۱۸۳
۳۵	استفاده از طرح درس و رعایت بودجه‌بندی کتاب در طول هفته، ماه و نیمسال توسط معلمان استثنائی	۳/۸۹۹	۱/۱۶۹
۳۶	ایجاد تنوع و جذابیت در کلاس درس برای دانش‌آموزان، توسط معلمان استثنائی	۳/۸۶۴	۱/۱۶۶
۳۷	پرفایده دانستن حضور در کلاس‌های ضمن خدمت	۳/۸۹۰	۱/۱۷۳

۰/۳۰۷	۱/۱۷۱	۳/۸۰۷	تشویق و ترغیب دانش آموزان استثنائی به مطالعه کتاب‌های غیردرسی در رابطه با درس خود، توسط معلمان استثنائی	۳۸
۰/۳۰۹	۱/۱۹۲	۳/۸۵۰	اهمیت به تقدیر و تشکر از زحمات و موفقیت‌های خود در محیط کاری، از طرف مدیر و مسئولان	۳۹
۰/۳۱۳	۱/۲۱۱	۳/۸۸۶	اهمیت توجه به تفاوت‌های فردی دانش آموزان استثنائی در هنگام تدریس	۴۰
۰/۳۱۴	۱/۲۶۸	۴/۰۰۴	توجه به پرورش مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان استثنائی، توسط معلمان استثنائی	۴۱
۰/۳۱۴	۱/۱۶۴	۳/۷۰۱	اهمیت و توجه به داشتن رابطه‌ای دوستانه با دانش‌آموزان استثنائی و احترام قائل بودن برای هر یک از آن‌ها	۴۲
۰/۳۱۵	۱/۲۳۱	۳/۹۰۳	اهمیت داشتن روش‌های معین، ارزش‌های مشخص و تکنیک‌های مخصوص به خود، در قوی‌تر شدن فعالیت‌های آموزشی- رفتاری	۴۳
۰/۳۱۶	۱/۲۳۰	۳/۸۹۴	رعایت قوانین، مقررات و سلسله‌مراتب اداری	۴۴
۰/۳۱۶	۱/۱۹۷	۳/۷۶۳	اهمیت قائل بودن به شرکت یا همکاری در برگزاری جشنواره‌ها، مسابقات، فعالیت‌های علمی، تربیتی و ...	۴۵
۰/۳۱۷	۱/۲۳۹	۳/۸۷۷	توجه کافی به استفاده بجا از انواع رسانه‌های آموزشی، وسایل کارگاهی، آزمایشگاهی و کتابخانه	۴۶
۰/۳۱۸	۱/۲۳۱	۳/۸۶۸	اهمیت و توجه به ابداع روش‌ها و یا شیوه‌های مؤثر در انتقال دانش و مهارت‌های شغلی به دیگران، در بین معلمان استثنائی	۴۷
۰/۳۲۳	۱/۲۲۴	۳/۷۷۱	رعایت نظم در شروع و خاتمه کلاس و تسلط بر اداره کلاس با مشارکت دانش آموزان استثنائی	۴۸
۰/۳۲۳	۱/۱۹۷	۳/۷۰۶	اهمیت و توجه به انجام ارزشیابی‌های مستمر از فرآیند یاددهی-یادگیری و ثبت نمرات آن‌ها، برای اطلاع مدرسه و اولیا، توسط معلمان استثنائی	۴۹
۰/۳۲۴	۱/۲۶۲	۳/۸۸۱	توجه به مرتبط نمودن مطالب درسی با مسائل زندگی و تجارب واقعی شاگردان	۵۰
۰/۳۲۸	۱/۲۵۵	۳/۸۰۷	اهمیت دادن به بیان مطالب پیش‌نیاز درس جدید (پیش‌سازمان‌دهنده‌ها) برای فهم بهتر و پیوستگی مطالب (از ساده به دشوار)	۵۱
۰/۳۲۸	۱/۲۴۴	۳/۷۷۶	توجه و اهمیت به حضور به‌موقع در محل کار و شرکت مؤثر در جلسات	۵۲
۰/۳۳۱	۱/۳۰۲	۳/۹۲۱	مشارکت دادن کلیه دانش آموزان استثنائی در فعالیت‌های کلاسی	۵۳
۰/۳۳۲	۱/۲۷۸	۳/۸۲۴	رعایت اصول سنجش، در انجام ارزشیابی‌ها و طراحی سؤالات امتحانی با توجه به اهداف دوره و پایه	۵۴
۰/۳۳۳	۱/۲۷۰	۳/۸۱۵	اختصاص حداکثر استفاده از وقت کلاس، برای فعالیت‌های درسی، تشکیل منظم کلاس، ورود و خروج به‌موقع توسط معلمان استثنائی	۵۵
۰/۳۳۵	۱/۲۷۶	۳/۷۸۹	توجه به میزان ارزشیابی مستمر از فرآیند یاددهی-یادگیری و به‌کارگیری نتایج ارزشیابی برای ارتقاء کیفیت آموزشی و تربیتی	۵۶
۰/۳۳۵	۱/۰۷۹	۳/۲۱۳	داشتن قدرت بیان، روش تدریس مناسب و توانایی انتقال مطالب درسی	۵۷
۰/۳۳۷	۱/۲۹۲	۳/۸۲۴	توجه و اهمیت به همکاری با مدیر مدرسه، در تنظیم برنامه‌های درسی و کلاسی	۵۸
۰/۳۳۸	۱/۲۶۵	۳/۷۴۱	تأثیر تسلط به موضوع درس و به‌روز بودن و توانمندی در پاسخگویی به سؤالات درسی، با روحیه باز و باحوصله و علاقه	۵۹
۰/۳۴۰	۱/۳۰۱	۳/۸۲۸	تأثیر مطالعه و دانش‌افزایی مداوم و مستمر، جزء اثربخش‌ترین مؤلفه‌های ارزیابی آموزشی- رفتاری معلمان استثنائی	۶۰
۰/۳۴۳	۱/۲۶۹	۳/۶۹۷	اهمیت و توجه به خلاقیت و نوآوری در تدریس و ارائه مطالب جدید و فراتر از کتاب درسی	۶۱
۰/۳۴۸	۱/۲۴۹	۳/۵۶۵	تأثیر میزان شناسایی و توجه به نیازها و تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان استثنائی دوره تحصیلی مربوطه، برای حل مشکلات آموزشی و تربیتی آنان	۶۲
۰/۳۴۹	۱/۳۰۵	۳/۷۲۸	توجه، دقت و جدیت در طرح سؤالات آزمون، برگزاری و تصحیح اوراق امتحانی و	۶۳

ثبت نمرات در سامانه			
۰/۳۵۷	۱/۳۵۹	۳/۷۸۰	اهمیت و تأثیر احساس امنیت در کلاس درس و نداشتن ترس از تحقیر، تمسخر و برخورد نمودن
۰/۳۵۸	۱/۳۴۹	۳/۷۶۳	اهمیت و توجه به مشارکت دانش‌آموزان استثنائی در یادگیری بهتر مباحث درسی و شاگرد پروری
۰/۳۶۵	۱/۲۸۵	۳/۵۱۳	اهمیت، داشتن برنامه‌ای مدون و زمان‌بندی‌شده برای اداره کلاس
۰/۳۶۶	۱/۳۶۱	۳/۷۱۴	اهمیت شناسایی تفاوت‌های فردی و توجه به روحیه دانش‌آموزان استثنائی، برای حل مشکلات آموزشی و تربیتی
۰/۳۸۶	۱/۳۹۹	۳/۶۰۵	توجه در بکارگیری شیوه‌های مناسب و مؤثر تربیتی برای ایجاد و تقویت رفتار مثبت در دانش‌آموزان استثنائی

سؤال دوم پژوهش: ابعاد مربوط به صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش و پرورش استثنائی کدامند و چه تحلیلی

از آن‌ها می‌توان ارائه داد؟

به‌منظور شناسایی ابعاد مربوط به صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش و پرورش استثنائی از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. محاسبات آماری اولیه نشان داد که شرایط لازم برای انجام تحلیل عاملی؛ یعنی بزرگ‌تر از صفر بودن دترمینان ماتریس همبستگی برای پی بردن به نبودن همسانی میان متغیرها، KMO^1 بالاتر از $0/7$ برای آگاهی از کفایت تعداد نمونه‌ها و معنی‌دار بودن آزمون بارتلت^۲ وجود دارد که بیانگر همبستگی بین متغیرهاست. بر اساس یافته‌های به‌دست‌آمده، مقدار KMO برابر $0/832$ و آماره بارتلت معادل $7957/573$ و در سطح یک درصد معنی‌دار بود که حاکی از مناسب بودن همبستگی متغیرهای وارد شده برای تحلیل عاملی است. در این بررسی چهار عامل (بعد) با مقادیر ویژه بالاتر از یک استخراج شدند و متغیرها بر اساس بار عاملی و پس از چرخش عاملی متعامد به روش واریماکس، در این ابعاد دسته‌بندی شدند. در جدول ۲ عامل‌ها و مشخصات آن‌ها نشان داده شده است.

جدول ۲: عوامل استخراج‌شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد تجمعی آن‌ها

عامل‌ها	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
اول	۹/۲۶۷	۲۸/۵۵۲	۲۸/۵۵۲
دوم	۷/۳۶۵	۲۳/۵۱۷	۵۲/۰۶۹
سوم	۶/۷۵۹	۱۶/۵۸۵	۶۸/۶۵۴
چهارم	۴/۳۸۴	۸/۵۴۵	۷۷/۱۹۹

بر اساس اطلاعات مندرج در جدول ۲، بیشترین مقدار ویژه برابر $9/267$ مربوط به عامل اول است که $28/552$ درصد واریانس کل را تبیین می‌کند. مقدار واریانس تجمعی تبیین شده توسط این چهار عامل $77/199$ درصد است که نشان می‌دهد متغیرهای موجود در این چهار عامل بیش از 77 درصد از کل تغییرات مربوط به ابعاد صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش و پرورش استثنائی را تبیین می‌کنند که نشان‌دهنده درصد بالای واریانس تبیین شده توسط این عامل‌هاست و واریانس باقی‌مانده مربوط به متغیرهایی است که در این تحقیق بررسی نشده است. همچنین، وضعیت قرارگیری متغیرها در عوامل نام‌گذاری شده به همراه بار عاملی آن‌ها به شرح جدول ۳ است.

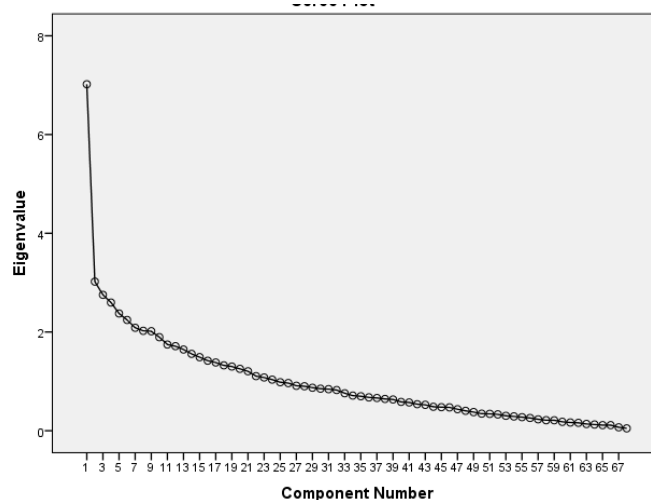
جدول ۳: مؤلفه‌های مربوط به صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش و پرورش استثنائی و بار عاملی آن‌ها

نام عامل (بعد)	مؤلفه‌های مربوط به صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش و پرورش استثنائی	بار عامل‌ها
صلاحیت‌های آموزشی - رفتاری	برخوردار بودن معلمان استثنائی از انگیزه قوی، جدیت، پویایی و نشاط همراه با صبر و تحمل بالا	۰/۷۲۲
	روحیه انتقادپذیری بالا در میان معلمان استثنائی	۰/۶۴۱
	ایجاد انگیزه در دانش آموزان استثنائی از طریق فعال نمودن آنان در کلاس درس، توسط معلمان استثنائی	۰/۵۷۳
	تحمل عقاید نو و غیرعادی دانش آموزان استثنائی	۰/۷۵۳
	اهمیت قائل شدن به رضایت‌مندی معلم از مدیر و همکاران در محیط کار در مدارس استثنائی	۰/۸۲۱
	مسئولیت‌پذیر بودن معلمان استثنائی، در قبال آینده جامعه و دانش آموزان استثنائی	۰/۵۲۱
	رعایت اصول سنجش، در انجام ارزشیابی‌ها و طراحی سؤالات امتحانی با توجه به اهداف دوره و پایه	۰/۵۴۰
	اهمیت دادن به مطالعه کتب و نشریات (مجلات رشد، فصلنامه تعلیم و تربیت) مختلف، در بین معلمان استثنائی	۰/۸۳۶
	توجه به پرورش مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان استثنائی، توسط معلمان استثنائی	۰/۷۸۹
	تشویق و ترغیب دانش آموزان استثنائی به مطالعه کتاب‌های غیردرسی در رابطه با درس خود، توسط معلمان استثنائی	۰/۸۳۲
صلاحیت‌های مدیریت و سازمان‌دهی	تشویق دانش آموزان استثنائی به ساخت وسایل کمک‌آموزشی توسط معلمان استثنائی	۰/۷۹۹
	تعیین تکالیف یا ارائه موضوعات تحقیقی، در حد توان دانش آموزان استثنائی و کنترل و نظارت بر انجام آن‌ها توسط معلمان استثنائی	۰/۸۳۶
	استفاده از طرح درس و رعایت بودجه‌بندی کتاب در طول هفته، ماه و نیمسال توسط معلمان استثنائی	۰/۸۷۵
	بیان انتظارات دبیران از دانش آموزان استثنائی، به صورت واضح و صریح	۰/۸۳۲
	توجه کافی به استفاده بجا از انواع رسانه‌های آموزشی، وسایل کارگاهی، آزمایشگاهی و کتابخانه اختصاص حداکثر استفاده از وقت کلاس، برای فعالیت‌های درسی، تشکیل منظم کلاس، ورود و خروج به‌موقع توسط معلمان استثنائی	۰/۷۹۹
	مشارکت دادن کلیه دانش آموزان استثنائی در فعالیت‌های کلاسی	۰/۸۳۶
	اهمیت دادن به بیان مطالب پیش‌نیاز درس جدید (پیش‌سازمان‌دهنده‌ها)، برای فهم بهتر و پیوستگی مطالب (از ساده به دشوار)	۰/۷۸۴
	وجود احساس تعهد، مسئولیت، دلسوزی و احترام متقابل بین معلمان استثنائی، دبیران و دانش‌آموزان	۰/۷۴۴
	ایجاد تنوع و جذابیت در کلاس درس برای دانش‌آموزان، توسط معلمان استثنائی	۰/۷۰۱
	ایجاد انگیزه و رغبت برای مطالعه و تحقیق در بین دانش‌آموزان، توسط معلمان استثنائی	۰/۷۸۱
رعایت قوانین، مقررات و سلسله‌مراتب اداری	۰/۷۳۱	
توجه در به‌کارگیری شیوه‌های مناسب و مؤثر تربیتی برای ایجاد و تقویت رفتار مثبت در دانش‌آموزان استثنائی	۰/۶۳۳	
رعایت نظم در شروع و خاتمه کلاس و تسلط بر اداره کلاس با مشارکت دانش‌آموزان استثنائی	۰/۶۸۵	
توجه و اهمیت به همکاری با مدیر مدرسه، در تنظیم برنامه‌های درسی و کلاسی	۰/۷۵۸	
اهمیت به همکاری با مسئولین و سایر همکاران واحد آموزشی در برگزاری امتحانات، در حیطه وظایف شغلی	۰/۷۹۴	
توجه و اهمیت به حضور به‌موقع در محل کار و شرکت مؤثر در جلسات	۰/۵۳۰	
اهمیت قائل بودن به میزان استفاده مناسب از دفاتر کلاسی (ثبت نمرات) و گزارش مستمر از وضعیت تحصیلی، انضباطی تربیتی فراگیران، برای اطلاع مسئولین واحد آموزشی، والدین و همکاری و تلاش برای رفع مشکلات	۰/۶۶۴	
	۰/۶۴۵	

۰/۶۸۵	اهمیت به تقدیر و تشکر از زحمات و موفقیت‌های خود در محیط کاری، از طرف مدیر و مسئولان	
۰/۷۵۸	دقت به رعایت مقررات، در تصحیح اوراق امتحانی، ثبت نمرات و تحویل به‌موقع آن‌ها به دفتر واحد آموزشی و رسیدگی به اعتراض فراگیران در موعد مقرر	
۰/۷۹۴	توجه به میزان ارزشیابی مستمر از فرآیند یاددهی-یادگیری و به‌کارگیری نتایج ارزشیابی برای ارتقاء کیفیت آموزشی و تربیتی	
۰/۵۳۰	اهمیت دادن به تفاوت‌های فردی و توجه به روحیه دانش‌آموزان برای حل مشکلات آموزشی و تربیتی	
۰/۶۶۴	اهمیت و توجه به ابداع روش‌ها و یا شیوه‌های مؤثر در انتقال دانش و مهارت‌های شغلی به دیگران، در بین معلمان استثنائی	
۰/۶۴۵	اهمیت قائل بودن به شرکت یا همکاری در برگزاری جشنواره‌ها، مسابقات، فعالیت‌های علمی، تربیتی و ...	
۰/۶۸۵	اهمیت و توجه به همکاری و تلاش برای رفع مشکلات تحصیلی و انضباطی فراگیران	صلاحیت‌های برنامه‌ریزی و آمادگی
۰/۷۵۸	اهمیت و توجه به شرکت در جلسات آموزشی و توجیهی مرتبط با وظایف شغلی	
۰/۷۹۴	پرفایده دانستن حضور در کلاس‌های ضمن خدمت	
۰/۵۳۰	توجه، دقت و جدیت در طرح سؤالات آزمون، برگزاری و تصحیح اوراق امتحانی و ثبت نمرات در سامانه	
۰/۷۵۸	توجه دادن به استفاده از مطالب سازمان دهنده، شامل: مرور کردن مطالب و ایجاد ارتباط مطالب درسی با یکدیگر، توسط معلمان استثنائی	
۰/۷۹۴	اهمیت قائل بودن در ایجاد فرصت و تشویق، برای سؤال کردن دانش‌آموزان استثنائی	
۰/۵۳۰	توجه به مرتبط نمودن مطالب درسی با مسائل زندگی و تجارب واقعی شاگردان	
۰/۶۶۴	توجه به ابداع روش‌ها و یا شیوه‌های مؤثر در انتقال دانش و مهارت شغلی به دانش‌آموزان	
۰/۶۴۵	تأثیر رعایت شعائر اسلامی و هنجارهای جامعه و گسترش و تقویت اخلاق اسلامی در محیط کار، در پیشبرد اهداف آموزشی- رفتاری	
۰/۶۸۵	اهمیت داشتن روش‌های معین، ارزش‌های مشخص و فن‌های مخصوص به خود، در قوی‌تر شدن فعالیت‌های آموزشی- رفتاری	
۰/۷۵۸	تأثیر تسلط به موضوع درس و به‌روز بودن و توانمندی در پاسخگویی به سؤالات درسی، با روحیه باز و باحوصله و علاقه	
۰/۷۹۴	تأثیر مطالعه و دانش‌افزایی مداوم و مستمر، جزء اثربخش‌ترین مؤلفه‌های ارزیابی آموزشی- رفتاری معلمان استثنائی	
۰/۵۳۰	اهمیت در ایجاد محیطی لذت‌بخش و آرام در کلاس درس، همراه با شوخی و تفریح، با پرهیز از هرگونه زیاده‌روی دوجانبه	
۰/۶۶۴	تأثیر برقراری ارتباط بین موضوع درس با زندگی دانش‌آموزان و نیازهای جامعه	
۰/۶۴۵	بررسی تکالیف درسی، ارائه‌ها یا موضوعات تحقیقی، کنترل و دقت در انجام آن‌ها	
۰/۷۵۳	تأثیر میزان شناسایی و توجه به نیازها و تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان استثنائی دوره تحصیلی مربوطه، برای حل مشکلات آموزشی و تربیتی آنان	
۰/۷۰۸	اهمیت شناسایی تفاوت‌های فردی و توجه به روحیه دانش‌آموزان استثنائی، برای حل مشکلات آموزشی و تربیتی	توانمندی‌های حرفه‌ای و عمومی
۰/۷۲۲	اهمیت، داشتن برنامه‌ای مدون و زمان‌بندی شده برای اداره کلاس	
۰/۶۵۸	اهمیت و تأثیر احساس امنیت در کلاس درس و نداشتن ترس از تحقیر، تمسخر و برخورد نمودن	
۰/۵۸۹	اهمیت دادن به بیان مطالب پیش‌نیاز درس جدید (پیش‌سازمان‌دهنده‌ها)، برای فهم بهتر و پیوستگی مطالب (از ساده به دشوار)	
۰/۷۰۱	تأثیر میزان پذیرش اشتباهات خود، به توانمندسازی و اثربخشی معلمان استثنائی	

۰/۷۸۳	تأثیر استفاده از انواع شیوه‌های تشویقی و تربیتی (کلامی و غیرکلامی)، برای حل مشکلات آموزشی و تربیتی
۰/۵۹۹	داشتن قدرت بیان، روش تدریس مناسب و توانایی انتقال مطالب درسی، جزء ملاک ارزیابی صلاحیت و توانمندی‌های حرفه‌ای و عمومی معلمان استثنائی، در حین استخدام
۰/۶۳۷	رعایت موازین دینی، اخلاقی، جایگاه شأن معلمی، آراستگی و پوشش، جزء ملاک ارزیابی معلمان استثنائی، در حین استخدام
۰/۶۹۸	اهمیت مهارت کافی جهت استفاده از فناوری‌های جدید و هوشمند و وسایل کمک‌آموزشی متناسب با موضوع درس
۰/۷۲۲	اهمیت و توجه به خلاقیت و نوآوری در تدریس و ارائه مطالب جدید و فراتر از کتاب درسی
۰/۷۰۴	توانمندی بالا و اقتدار در اداره کلاس و رهبری آن
۰/۶۹۶	اهمیت و توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان استثنائی در هنگام تدریس
۰/۵۰۶	تأمل در به‌کارگیری شیوه‌های صحیح تشویق و تنبیه
۰/۷۳۳	اهمیت و توجه به داشتن رابطه‌ای دوستانه با دانش‌آموزان استثنائی و احترام قائل بودن برای هر یک از آنها
۰/۷۴۹	داشتن انگیزه، اعتمادبه‌نفس، شوق و علاقه وافر به تدریس، در پیشبرد صلاحیت و توانمندی‌های حرفه‌ای و عمومی
۰/۶۳۴	اهمیت و توجه به مشارکت دانش‌آموزان در یادگیری بهتر مباحث درسی و شاگرد پروری
۰/۵۳۶	اهمیت و توجه به تلاش، برای ایجاد محیطی شاداب، بانشاط و دارا بودن روحیه شوخ‌طبعی و گشاده‌رویی
۰/۵۹۸	اهمیت و توجه به انجام ارزشیابی‌های مستمر از فرآیند یاددهی - یادگیری و ثبت نمرات آنها، برای اطلاع مدرسه و اولیا، توسط معلمان استثنائی

سؤال سوم پژوهش: رتبه‌بندی ابعاد مربوط به صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش و پرورش استثنائی چگونه است؟ همان‌طور که جدول ۳ نشان می‌دهد، درنهایت مؤلفه‌های مربوط به صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش و پرورش استثنائی در قالب چهار بعد قابل گروه‌بندی هستند. چهارده مؤلفه، بعد اول را تشکیل داده‌اند که «صلاحیت‌های آموزشی-رفتاری» نام‌گذاری شده‌اند. بعد دوم با شانزده مؤلفه، «صلاحیت‌های مدیریت و سازمان‌دهی» تشخیص داده شده‌اند. بعد سوم شامل هفده مؤلفه است که مربوط به «صلاحیت‌های برنامه‌ریزی و آمادگی» است و درنهایت بیست‌ویک مؤلفه، بعد «توانمندی‌های حرفه‌ای و عمومی» را تشکیل داده‌اند.

شکل ۱: نمودار سنگریزه‌ای برای نمایش تعداد عامل‌های استخراج‌شده

شکل ۱، نمودار سنگریزه‌ای برای نمایش تعداد عامل‌های استخراج‌شده (ابعاد) را نمایش می‌دهد. در این نمودار عواملی انتخاب می‌شوند که مقدار ویژه آن‌ها بزرگ‌تر از عدد یک است. به عبارت دیگر برای انتخاب تعداد عوامل مناسب، می‌توان هم از مقادیر ویژه بزرگ‌تر از یک و هم از نقطه‌ای استفاده کنیم که در آن، خط منحنی دچار کاهش شدید می‌شود. در نمودار فوق تعداد عامل‌های بزرگ‌تر از یک به تعداد ۴ عامل (بعد) شناسایی شده‌اند.

جدول ۴: رتبه‌بندی ابعاد مربوط به صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش و پرورش استثنایی

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	ابعاد
۱	۰/۱۵۳	۰/۵۸	۳/۷	صلاحیت‌های آموزشی- رفتاری
۴	۰/۱۷۲	۰/۵۵	۳/۲	مدیریت و سازمان‌دهی
۳	۰/۱۵۹	۰/۵۴	۳/۴	برنامه‌ریزی و آمادگی
۲	۰/۱۵۴	۰/۵۱	۳/۳	توانمندی‌های حرفه‌ای و عمومی

در نهایت مطابق جدول ۴ که رتبه‌بندی ابعاد مربوط به صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش و پرورش استثنایی را بر اساس مقدار ضریب تغییرات نشان می‌دهد، «صلاحیت‌های آموزشی- رفتاری» به عنوان مهم‌ترین صلاحیت‌های معلمان آموزش و پرورش استثنایی شناسایی شده‌اند. در رتبه دوم، «توانمندی‌های حرفه‌ای و عمومی» قرار گرفته‌اند و در رتبه سوم از نظر اهمیت، «صلاحیت‌های برنامه‌ریزی و آمادگی» و در رتبه چهارم «صلاحیت‌های مدیریت و سازمان‌دهی» قرار گرفته‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به ضریب تغییرات به دست آمده از تحلیل آماری مؤلفه‌های مربوط به صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان مدارس آموزش و پرورش استثنایی، ملاحظه شد، مهم‌ترین این مؤلفه‌ها شامل «تأثیر رعایت شعائر اسلامی و هنجارهای جامعه و گسترش و تقویت اخلاق اسلامی در محیط کار» با ضریب تغییرات ۰/۲۰۶، «ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان استثنایی از طریق فعال نمودن آنان در کلاس درس» با ضریب تغییرات ۰/۲۱۷، «اهمیت در ایجاد محیطی لذت‌بخش و آرام در کلاس درس، همراه با شوخی و تفریح، با پرهیز از هرگونه زیاده‌روی دوجانبه» با ضریب تغییرات ۰/۲۲۵، «تحمل عقاید نو و غیرعادی دانش‌آموزان استثنایی» با ضریب تغییرات ۰/۲۲۶ و «مسئولیت‌پذیر بودن معلمان استثنایی، در قبال آینده جامعه و دانش‌آموزان استثنایی» با ضریب تغییرات ۰/۲۲۸ هستند.

در تبیین یافته‌های حاضر می‌توان گفت صلاحیت حرفه‌ای فرد، خلاصه‌ای از عملکرد موردنیاز (کار انجام شده) و ظرفیت و استعداد‌های فردی است (Blaskovaa et al, 2015). صلاحیت را به عنوان توانایی استفاده از دانش و دیگر قابلیت‌های موردنیاز برای انجام موفق و کارایی وظیفه مشخص، تحقق هدف و یا عملکرد نقش خاصی در فرآیند کسب و کار تعریف کرده‌اند. این قابلیت‌ها شامل دانش، تخصص، مهارت، ویژگی‌های شخصی و رفتاری، باورها، انگیزه‌ها، ارزش‌ها و غیره هستند (Abdollahi et al, 2014). بررسی یافته‌های به دست آمده از تحقیقات مشابه حکایت از همسویی برخی از این یافته‌ها با یافته‌های تحقیق حاضر است به طوری که نتایج تحقیقات تقیه و همکاران (Taghei et al, 2019) دلالت بر این دارد که ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان استثنایی از طریق فعال نمودن آنان در کلاس درس از مهم‌ترین عوامل مؤثر در تعیین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان است. همچنین نتایج تحقیق فرح‌بخش، ستار و محمدی (Farahbakhsh, Sattar & Mohammadi, 2016) دلالت بر این دارد که بعد صلاحیت آموزشی- رفتاری دارای بیشترین تأثیر در تعیین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان است.

مطابق با یافته‌های تحقیق، «توانمندی‌های حرفه‌ای و عمومی»، در رتبه دوم از نظر اهمیت و در بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان آموزش و پرورش استثنایی قرار دارد. این یافته تحقیق تأکید بر این دارد که یکی از برنامه‌های ثابت سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور می‌بایست توانمندسازی معلمان استثنایی باشد. توانمندسازی را به عنوان افزایش انگیزش درونی نسبت به مهارت‌آموزی و کسب توانایی در معلمان تعریف کرده‌اند که در یک مجموعه از ویژگی‌های شناختی مؤثر

بودن، شایستگی، معناداری، خودمختاری و احساس اعتماد به دیگران متجلی می‌شود (Feng, 2016). براساس رویکرد انگیزشی توانمندسازی روان‌شناختی به معنای قدرت بخشیدن است و این یعنی به افراد کمک شود تا احساس اعتمادبه‌نفس خود را بهبود بخشند، بر ناتوانی یا درماندگی خود چیره شوند، در افراد شور و اشتیاق فعالیت ایجاد و انگیزه‌های درونی آن‌ها برای انجام دادن وظیفه بسیج شود. دانش حرفه‌ای، متحدشدن انرژی روانی و جسمانی فرد یا گروه در جهت اخذ قوا و استعداد درونی افراد و فرد برای توسعه به هر نحو در این بعد قرار می‌گیرد (Mojallal Chibigloo, Asadzadeh & Ghorbani, 2020).

تحقیقات لوکس-هورسلی و همکاران (Loucks-Horsley et al, 2010) و وقور کاشانی و همکاران (Vaghoor Kashani et al, 2019) مؤلفه‌های عملکرد حرفه‌ای، رفتار شغلی، رفتار اخلاقی، رعایت ارزش‌های دینی، شاخص‌های عملکردی و عوامل فرایندی را در صلاحیت حرفه‌ای اثربخش، مؤثر می‌دانند. درواقع، صلاحیت حرفه‌ای، فرآیند مداوم از آموزش‌های گروهی و فردی تجربی است که معلمان را به‌صورت انفرادی، گروهی و حتی در قالب انجمن‌های حرفه‌ای توانمند می‌سازد تا بتوانند تصمیمات پیچیده اتخاذ کنند، مشکلات را شناسایی و حل کرده و بین نظریه و عمل درزمینه خروجی‌های دانش‌آموزان ارتباط برقرار کنند.

نتایج بررسی‌های صورت گرفته در این پژوهش نشان می‌دهد با توجه به اینکه نظام تربیت‌معلم و مراکز آموزشی که جزو متصديان پرورش معلمان آینده هستند به این نیاز دارند تا بدانند که معلمان کنونی به چه میزان از مهارت‌های موردنیاز حرفه‌ای برخوردارند و با توجه به دهکده جهانی چه نیازهایی دارند، تا بتوانند نیازهای آتی، برنامه‌ها و مهارت‌های موردنیاز را برای آن‌ها فراهم آورند. از طرف دیگر یکی از دغدغه‌های نظام‌های آموزشی حرکت به سمت تمرکززدایی است. در این صورت زمینه‌ی مشارکت معلمان در فرایند طراحی، اجرا و ارزشیابی از برنامه‌های آموزشی و درسی فراهم می‌شود؛ لذا در چنین رویکردی معلمان باید الگویی از شایستگی‌ها و صلاحیت‌هایی همچون دانش و آگاهی درباره روان‌شناسی یادگیری و دانش و آگاهی درباره‌ی روش‌های ارزشیابی داشته باشند. در حقیقت علوم تربیتی پیشرو برای اینکه بتواند اصلاحات ملی نظام آموزشی را با موفقیت اجرا کند، به تعداد کافی از معلمان ماهر نیاز دارند. چنانچه گنج معتقد است بدون تردید هیچ فرد دیگری جز معلم نمی‌تواند تأثیر بیشتری بر آنچه در مدارس می‌گذرد داشته باشد. اما شناخت از توانایی‌ها و صلاحیت‌های حرفه‌ای معلم برای یادگیری بهتر فراگیران، از سویی می‌تواند آموزش‌های تربیت‌معلم و ضمن خدمت را مؤثر سازد و از سویی باید خاطرنشان ساخت برگزاری کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی در راستای آشنایی با صلاحیت‌های شناسایی‌شده و تقویت عناصر آن در معلمان آموزش و پرورش استثنائی ضروری می‌نماید. برای تقویت این ابعاد، به عوامل اثرگذاری چون ایجاد فضای کاری مناسب، امنیت شغلی، حقوق و مزایا و رعایت عدالت در اعطای این تقویت‌کننده‌ها توجه شود.

مشارکت نویسندگان

مقاله مورد نظر مستخرج از طرح پژوهشی با همین عنوان است که در قالب طرح پژوهشی گرنه توسط نویسنده انجام گرفته است.

تشکر و قدردانی

لازم است از مسئولین محترم به‌ویژه شورای پژوهشی سازمان آموزش و پرورش استثنایی و همچنین حراست سازمان مذکور که با ارائه آمار و موافقت با توزیع پرسشنامه، امکان انجام این پژوهش را فراهم کردند، تقدیر و تشکر نمایم.

تعارض منافع

«هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است»

References

- Abdollahi, B., Dādjooye Tavakkoli, A., & Youseliāni, G. (2014). Identification and validation of effective teachers' professional competence. *Journal of Educational Innovations*, 13(1), 25-48. [In Persian] [URL: https://noavaryedu.oerp.ir/article_79024.html?lang=en](https://noavaryedu.oerp.ir/article_79024.html?lang=en)
- Afkaneh, S. (2018). Investigating the best teaching methods in the teaching-learning process and its effect on the study of non-textbooks of Islamic Azad University students. *New Thoughts in Educational Sciences*, 14, 29-48. [In Persian]
- Alsina, A., & Mula, I. (2019). Advancing towards a transformational professional competence model through reflective learning and sustainability: The case of mathematics teacher education. *Sustainability*, 11(15), 40-39. [DOI:10.3390/su11154039](https://doi.org/10.3390/su11154039)
- Bakr, M., & Alfayez, A. (2021). Transformational leadership and the psychological empowerment of female leaders in Saudi higher education: an empirical study. *Higher Education Research and Development*, 41(2), 1-16. [DOI:10.1080/07294360.2021.1969538](https://doi.org/10.1080/07294360.2021.1969538)
- Berenjforosh, G., Nazem, F., & Afkaneh, S. (2022). Analysis of Dimensions and Components of Teacher's Professional Competence Using Valid Scientific Sources and documents and Expert's Opinions. *Islamic lifestyle with a focus on health*. 6 (3):140-165. [In Persian] [URL: https://islamiclifej.sinaweb.net/article_186352.html?lang=en](https://islamiclifej.sinaweb.net/article_186352.html?lang=en)
- Blaskovaa, M., Blaskoa, R., Matuskab, E., & Rosak-Szyrockac, J. (2015). Development of Key Competences of University Teachers and Managers. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 182(5), 187-196. [DOI:10.1016/j.sbspro.2015.04.755](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.755)
- Bybee, R. W., Taylor, A. J., Gardner, A., Van Scotteer, P., Powell, J. C., Westbrook, A., & Landes, N. (2017). The BSCS 5E Instructional Model: Origins, Effectiveness and Applications. Full report. Colorado Springs. [URL: https://www.bates.edu/research/files/2018/07/BSCS_5E_Executive_Summary.pdf](https://www.bates.edu/research/files/2018/07/BSCS_5E_Executive_Summary.pdf)
- Delobbe, N., Cooper-Thomas, H. D., & De Hoe, R. (2016). A new look at the psychological contract during organizational socialization: The role of newcomers' obligations at entry. *Journal of Organizational Behavior*, 37(6), 845-867. [DOI:10.1002/job.2078](https://doi.org/10.1002/job.2078)
- Farahbakhsh, S., Sattar, A., & Mohammadi, T. (2016). Investigating the Effective Factors in Establishing the Life School in Elementary Schools of Khorramabad. *School Administration*, 4(1), 71-85. [In Persian] [DOR: 20.1001.1.25384724.2016.4.1.5.6](https://doi.org/10.25384724.2016.4.1.5.6)
- Feng F I. (2016). School Principals' Authentic Leadership and Teachers' Psychological Capital: Teachers' Perspectives. *International Education Studies*, 9(10): 245-255.
- Gholami Alavi, S., Hatami, J., Mehrmohammadi, M., & Talae, E. (2023). Model of Professional Competence Educational Leaders in Elementary Education. *Journal of Curriculum Studies*, 18(68), 197-222. [In Persian] [DOR: 20.1001.1.17354986.1402.18.68.8.9](https://doi.org/10.1001.1.17354986.1402.18.68.8.9)
- Hashemi, S., & Khajapour Firouzabadi, K. (2014). Management of improving the quality of the teaching learning process and the impact of environmental factors on education, *the second international conference on managing challenges and solutions, Shiraz*, [URL: https://civilica.com/doc/378458](https://civilica.com/doc/378458)
- Hosseini, M., Sadeghi, T. (2010). Effective factors on faculty members' creativity and innovation and presenting strategy for promotion. *Educational Strategy in Medical Sciences*, 3(1), 1-2. [In Persian] [URL: http://edcbmj.ir/article-1-69-fa.html](http://edcbmj.ir/article-1-69-fa.html)
- Kaiser, G., Blömeke, S., & Koenig, J. (2017). Professional competencies of (prospective) mathematics Teachers-Cognitive versus situated approaches. *Educational Studies in Mathematics*, 94(2), 161-182. [DOI:10.1007/s10649-016-9713-8](https://doi.org/10.1007/s10649-016-9713-8)
- Kartini, D., Kristiawa, M., & Fitria, H. (2020). The Influence of Principal's Leadership, Academic Supervision, and Professional Competence toward Teachers' Performance. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies*, 20(1), 156-164. [URL: http://ijpsat.ijsh-t-journals.org/](http://ijpsat.ijsh-t-journals.org/)
- Khajavi, D., Hashemi Moghaddam, S. S., & Khalaji, H. (2008). Surveying Factors Affecting Physical Education Curriculum for Students with Mental Retardation and Providing

- Guidance. *Journal of Exceptional Children*, 8(2), 187-204 [In Persian] [DOR: 20.1001.1.16826612.1387.8.2.5.4](#)
- Lopez, B. (2021). The Pandemic's toll on educators has made Texas' teacher shortage worse. *The Texas Tribune*. <https://www.texastribune.org/2021/09/09/texas-teachers-shortage-covid-19/>
- Loqmani, M., Hosseini Khalili, S., Sadati, S. & Bamti Toosi, R. (2014). Examining teacher's professional qualifications. *The third scientific research conference of educational sciences and psychology of social and cultural harms in Iran, Qom*. [In Persian] [URL: https://civilica.com/doc/446124](https://civilica.com/doc/446124)
- Loucks-Horsley, S., Stiles, K. E., Mundry, S. E., Love, N. B., & Hewson, P. W. (2010). *Designing Professional Development for Teachers of Science and Mathematics*, 3rd Ed. NY: Corwin.
- Merghati khoii, E. A., Rimaz, S., Zarei, F., Dastoorpour, M. (2013). Exploring The Teaching and Learning Approaches from the viewpoint of Postgraduate Students and their Lecturers. *Iranian Journal of Health Education and Health Promotion*, 1(3), 67-82. [In Persian] [URL: http://journal.ihepsa.ir/article-1-100-fa.html](http://journal.ihepsa.ir/article-1-100-fa.html)
- Mohammadzadeh Zarankesh, S., Jafari, P., Jamali, A., & Hosseini, M. (2019). Context conditions factors for lifelong learning in nursing education. *Medical Sciences*, 29(4), 357-369. [In Persian] [DOI: 10.29252/iau.29.4.357](#)
- Mojallal Chibigloo, M. A., Asadzadeh, S., & Ghorbani, M. (2020). Teachers' Professional Knowledge on Identifying Dyslexic Students. *Middle Eastern Journal of Disability Studies*, 10, 101-101 [In Persian] [DOR: 20.1001.1.23222840.1399.10.0.27.6](#)
- Myles, Brenda, Ormsbee, Christine & Simpson, Richard. (2006). Autism and Stress: An Individualized Intervention Plan for Teachers. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 6(3), 8-16. [DOI:10.1177/108835769100600302](#)
- Schussler, D. L., DeWeese, A., Rasheed, D., DeMauro, A., Brown, J., Greenberg, M., & Jennings, P. A. (2018). Stress and release: Case studies of teacher resilience following a mindfulness-based intervention. *American Journal of Education*, 125(1), 1-28. [DOI:10.1086/699808](#).
- Singer, J. D. (1992). Are special educators' career paths special? Results from a 13-year longitudinal study. *Exceptional Children*, 59, 262-279. [DOI: 10.1177/001440299305900309](#)
- Taghei, N. K., Liaghatdar, M. J., & Zamani, B. E. (2019). Quality of Life Skills Curriculum in High School from the Viewpoint of Teachers and Providing Solutions for Quality by the Experts and Teachers. *New Educational Approaches*, 14(1), 67-82. [In Persian] [DOI: 10.22108/nea.2019.112007.1252](#)
- Vaghoor Kashani, M. S., Haji Hossein Nejad, G. R., Moosapour, N., & Ebrahim Zadeh, I. (2019). Designing and Validating a Conceptual Model for the Evaluation of Teachers' Professional Competencies in Iran. *Journal of Educational Sciences*, 26(2), 27-50. [In Persian] [DOI:10.22055/edus.2019.29678.2818](#)
- Williams, J., & Dikes, C. (2015). The implications of demographic variables as related to burnout among a sample of special education teachers. *Education*, 135(3), 337-345. <https://www.ingentaconnect.com/content/prin/ed/2015/00000135/00000003/art00010>